

تأثیر خیانت زناشویی بر تحکیم خانواده

آرزو عبدی مهری^۱

چکیده

خیانت پدیده‌ای دردناک و پیچیده است و مشکلات متعددی از قبیل شوک، سردرگمی، خشم، افسردگی، خودکشی، ضعف و بیحالی، بیماریهای روانی و... در فرد خیانت کننده و خیانت دیده را به دنبال دارد. با در نظر داشتن اهمیت خیانت به عنوان رویدادی آسیب زا، هدف از تدوین این تحقیق بررسی ابعاد مختلف خیانت و بی وفایی همسران است، همچنین یافتن علل و عوامل خیانت، تأثیر آن بر رویکرد رفتاری خانواده و آسیب های ناشی از آن بوده. تا با آگاهی بیشتر بر حفظ تحکیم خانواده ها بیفزاییم و جامعه ای سالم تر داشته باشیم.

روش به کار رفته در تحقیق پیش رو توصیفی- تحلیلی است و اطلاعات به روش کتابخانه ای با استفاده از ابزارهایی مانند کتاب ها، مقاله ها، تحقیقات پیشین و اینترنت تهیه و تدوین شده است که در ابتدا به مفهوم شناسی خیانت پرداخته شده، سپس تأثیر منفی آن بر زوجین و در نهایت فروپاشی خانواده ها را مورد بررسی و تحلیل قرار دادیم.

کلید واژه ها

زوجین، تحکیم، ازدواج

^۱ مدرسه علمیه حضرت زینب (س)، خوزستان، ایذه

مقدمه

ازدواج آغاز شکل گیری خانواده است و برای دستیابی سالم و کامل به نیازهای عاطفی و امنیتی افراد خانواده همواره مورد تاکید بوده است. با وجود اینکه ازدواج رضایت بخش یکی از عوامل مهم بهداشت روانی جامعه است، ولی چنانچه ازدواج و زندگی شرایط نامساعدی برای ارضای نیازهای روانی زوجین ایجاد کند، نه تنها بهداشت روانی تحقق نمی یابد بلکه اثرات منفی و گاهی جبران ناپذیر بر جای می گذارد. حفظ و تحکیم خانواده از اهمیت والایی برخوردار است، در واقع خانواده به عنوان واحد اجتماعی کانون رشد و تکامل انسان، التیام و شفاف دهنده و از طرفی موجب تغییر و تحول سرنوشت آدمی و عوارضی است که هم بستر شکوفایی و هم بستر فروپاشی روابط میان اعضایش است. ازدواج مهمترین قرار داد زندگی هر فرد محسوب می شود انسان ها به دلایل مختلفی ازدواج می کنند، در کنار تمایلات جنسی که از مسائل اولیه ناشی می شود؛ عشق، امنیت اقتصادی، محافظت، امنیت عاطفی، احساس آرامش از جمله عواملی هستند که باعث گرایش به ازدواج می شوند. تعهد بین زوجین پایدارترین عامل برای حفظ تحکیم خانواده است و نقض این تعهد توسط هر یک از زوجین تأثیرات زیادی در سست شدن پایه های خانواده دارد. به طور کلی خیانت زناشویی نقض در تعهد رابطه ی دونفره است و در واقع یک بحران جدی برای زندگی زوجین و خانواده محسوب میشود و به تبع آن متزلزل شدن امنیت جامعه. تحقیقات و پژوهش های مختلفی در مورد خیانت زناشویی و خطرات و پیامدهای آن صورت گرفته است. در این مقاله سعی بر این شده است که عوامل و پیامدهای خیانت زوجین بر تحکیم خانواده مورد بررسی قرار گیرد؛ زوجین درگیر خیانت پیامدهایی مانند آشفتگی، استرس، پرخاشگری، بی اعتمادی، اختلال در خواب و تغذیه، اضطراب، سردرد، افسردگی، طرد شدن و عوامل بهشمار دیگری را تجربه کرده اند، اما از همه مهمتر آسیب جدی این رابطه موجب طلاق های بی رویه در جامعه و فروپاشی همیشگی خانواده ها می شود، که متأسفانه در گذشته این خیانتها بوده و هر چه به آینده میرویم این تجارب تلخ بیش از پیش است. بنابراین چه خیانت کننده و خیانت شونده دچار مشکلات روحی و روانی غیر قابل جبرانی میشوند.

در کتاب *(خانواده موفق و آسیب شناسی آن)* نوشته ی ایرج حیدری بیان شده است، یکی از عاملهایی که سبب آسیب زایی خانواده ها می شود تنوع طلبی، هوس رانی و ارتباط مجدد زوجین با شخص دیگری است. وقتی یکی از زوجین به فرمان احساسات خود با زن یا مرد دیگری ارتباط نزدیک برقرار می کند و رابطه ی خویش را با همسر قبلی اش به مخاطره می اندازد در واقع بنیاد خانواده را سست می کند و زندگی زناشویی، آرامش فرزندان و امنیت جامعه را تحت الشعاع قرار می دهد. همچنین در مقاله ی *(میزان آسیب های ناشی از خیانت زناشویی زوجین)* به تحقیق یاسمن سرمدی، گروه روانشناسی دانشگاه خاتم

و نیز خدابخش احمدی مرکز تحقیقات علوم رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی آورده اند که خیانت زناشویی می تواند تاثیرات نامطلوبی همانند افسردگی، پرخاشگری، عذاب وجدان، خودکشی و در نهایت فروپاشی خانواده ها را در پی دارد که این مشکلات در بعضی موارد امکان جبران ندارد و خانواده ها برای همیشه از هم می پاشند و میزان طلاق ها در جامعه افزایش میابد و به تبع آن امنیت روانی خانواده ها به خطر می افتد. ضرورت اهمیت هر جامعه متشکل از خانواده است و تا زمانی یک جامعه مطلوب معرفی می شود که میزان آسیب های خانوادگی به کمترین حد ممکن برسد. متأسفانه امروزه خانواده ها بر اثر عوامل متعدد دچار اختلاف و انحلال شده اند که یکی از این مشکلات خیانت های زوجین است که علاوه بر نابودی خود زوجین فرزندان و جامعه را نیز به سمت سقوط می برند بنابراین ما در این مقاله به تاثیر خیانت بر فروپاشی تحکیم خانواده ها پرداخته ایم تا با آگاهی از نتیجه چنین مشکلی کمتر دچار آن شویم و از سرگذشت دیگران عبرت بگیریم.

مفهوم شناسی

زوجین: در لغت به معنای شوهر و همسر^۱ و در اصطلاح همان زن و مردی که با یکدیگر وارد پیوندی قانونی و زناشویی شده و مسئولیت های همسری را بر عهده دارند^۲

تحکیم: در لغت به استوار و محکم کردن و در اصطلاح به تقویت بنیان و پایه های چیزی به منظور استحکام بخشیدن به آن تعبیر میشود.

خانواده: به خاندان، تبار و نسل^۳ و در اصطلاح به گروهی متشکل از همسران و فرزندان که زیر یک سقف زندگی میکنند گفته می شود.^۴

ازدواج: ازدواج برگرفته از واژه زوج به معنای جفت در مقابل فر و به معنای قرین شدن با یکدیگر، شوهر کردن، زن گرفتن و زناشویی است. در فقه در همان معنای لغوی و عرفی به کار رفته است و به آن نکاح نیز گفته می شود.

^۱ فرمان فرمائیان، مدیریت استراتژیک منابع انسانی، ص ۱۰۲

^۲ طاهری، روابط زناشویی، ص ۱۸۵

^۳ عمید، فرهنگ فارسی، ص ۷۰۶

^۴ صالحی، دانشنامه جامع خانواده، ص ۱۲

خیانت

خیانت در معنای عام و از لحاظ تاریخی، شکستن قراردادی مبنی بر انحصاری بودن روابط جنسی میان دو نفر در نظر گرفته شده است که با هم درون یک رابطه متعهد عقد و ازدواج کرده‌اند. با این حال، در سالهای اخیر، این تعریف تا اندازه‌های بسط یافته است تا گستره وسیعی از رفتارها را شامل شود. آنچه موجب پیچیدگی بیشتر مسئله میشود، این است که دو فرد مختلف درون یک رابطه ممکن است نظرات متفاوتی از آنچه خیانت تلقی میشود و خیانت را شکل میدهد داشته باشند. برای برخی، تعریف خیانت افرادی را در بر میگیرد که با فردی به غیر از همسر خود درگیر رابطه جنسی هستند. برخی افراد نیز رفتارهایی نظیر روابط سایبری، روابط از طریق فضای مجازی تماشائی پورنو گرافی، درجات مختلف نزدیکی عاطفی و جسمانی نظیر بوسیدن و نگهداشتن دستها را خیانت در نظر میگیرند و حتی نزدیکی عاطفی با فردی دیگر را عامل آسیب رسان به رابطه اصلی میدانند. به طور کلی، خیانت به همه رفتارهایی اشاره دارد که پیمان منعقد بین دو نفر را میشکند. پژوهشگران خیانت یا عهدشکنی زناشویی را نوعی درگیری جنسی، عاطفی، یا عاطفی-جنسی با فردی غیر از همسر تعریف میکنند. به تعبیر دیگر خیانت به معنای تخلف از اعتمادی است که دیگران به فرد داشته اند^۱ و همچنین به معنای نقض حقوق شخصی یا گروهی و سوء استفاده از موقعیت است، بنابراین در ابتدا باید بدانید که خیانت تنها به معنای داشتن رابطه جنسی خارج از زندگی مشترک نیست، بلکه هر گونه رابطه عاشقانه، دوستی، ملاقات و یا درد و دل و حتی گفت و گوهایی مجازی خارج از عرف رابطه زناشویی باشد، خیانت محسوب میشود. وقتی یک زوج زندگی زناشویی خود را آغاز می کنند با اعتماد به همسرش زندگی خود را در همه ی ابعاد عاطفی، جنسی و روحی اش شریک میشوند. اگر هر یک از زوجین این عهد و پیمان را نقض کنند آسیب بسیار جدی و مخرب به رابطه زناشویی وارد می شود و ممکن است رابطه هرگز به حالت قبلی خود بازنگردد.

امروزه خیانت از دلایل مهم طلاق است. بر اساس گزارش پژوهش ها، ۹۰ درصد طلاق ها به خیانت مربوط می خیانت عواقب زیانباری بر تحکیم خانواده ها دارد چنانکه پژوهش ها نشان داده اند فقط در صد کمی از زوج هایی که تجربه تلخ خیانت را چشیده اند می توانند رابطه شان را بعد از آن نجات دهند. همچنین همه ازدواج هایی که دچار خیانت می شوند، به طلاق منجر نمی شوند بلکه راههای بدتر از طلاق را انتخاب میکنند. اغلب پژوهش ها درباره ی عواقب خیانت نتایجی منفی نشان می دهند. مانند خشم، از دست رفتن اعتماد، کاهش اعتماد به نفس شخصی، صدمه به عزت نفس، درصدد انتقام جویی و مقابله به مثل و... طرف خیانتکار

^۱ علوی مقدم، فرهنگ و اصطلاحات روز، ص ۴۲۶

بیشتر از طرف مقابل که درگیر خیانت نبوده تحت فشار است. زوجینی که دچار این رابطه ها میشوند علاوه بر نابودی امنیت خویش و همسر اثرات نامطلوبی بر فرزندان نیز میگذارند که بعضا در بزرگسالی بیشتر نمود پیدا میکند.^۱

علل و عوامل خیانت

۱. خشم یا انتقاد

علل و عوامل خیانت خیانت یک موضوع مخرب برای زندگی زناشویی می باشد که اثرات تلخ آن می تواند باعث به هم خوردن یک رابطه عاشقانه شود. خیانت می تواند فرد را تا مدت زیادی آسیب پذیر و پرخاشگر کند به طوری که کنترل خشم برای وی کار سختی باشد. گاه علت خیانت مردان و زنان از روی عصبانیت یا تمایل به انتقام است این مورد معمولا در افرادی دیده می شود که از سوی همسرشان خیانت دیده اند پس در صدد انتقام بر می آیند تا همسرشان هم همان درد و رنج را درک کند. به عبارت دیگر این افراد با خود می گویند او به من صدمه زده، حالا نوبت من ایت که او را آزار بدهم البته باید بگوییم این عکس العمل در برابر خیانت هر یک از زوجین اصلا درست نیست و تنها اوضاع را بدتر می کند. و در واقع این کار بیشتر از سوی افرادی رقم میخورد که یکبار خیانت دیده اند و تحمل کرده اند که کورکورانه به عواقب آن توجه نمیکنند. بنابراین برای این که از خیانت جلوگیری کنید و یک رابطه عمیق عاشقانه شکل دهید بهتر است دلایل خیانت را بدانید و رابطه خود را بر پایه محافظت در برابر خیانت شکل دهید.^۲

۲. عدم رضایت جنسی در رابطه

یکی از دلایلی که باعث خیانت می شود نداشتن رابطه جنسی یا نداشتن رضایت جنسی است که به آن اختلال جنسی می گویند. این یک نیاز طبیعی است و فرد انتظار این مشکل را در زندگی ندارد؛ در صورت وجود این مشکل برای حل آن تلاش می کنند دو طرف اما اگر فردی که مشکل از سمت او است تلاش نکند باعث خیانت شریک زندگی خود می شود. بنابراین مشکل جنسی می تواند انگیزه خیانت را افزایش دهد. ^۳. عدم رضایت عاطفی در روابط

در یک ازدواج عالی دو طرف باید از توجه عاطفی طرف خود مطمئن باشند و از آن احساس رضایت داشته باشند. در صورتی که شریک شما محبت کافی دریافت نکند به رابطه های خارج خانه روی می آورد. ^۴. کنجکاوی و کشف تجربه های جدید

^۱ زمانی زارچی، خیانت زناشویی، کاوشی در دیدگاه ها عوامل و پیامد ها، ص ۲
^۲ سایت مهرید، گروه روانشناسی و روانپزشکی

همچنین فرزندان از آسیب های ناشی از خیانت زناشویی در امان نیستند آنها لحظاتی سرشار از تنش و استرس را در خانه تجربه می کنند و از لحاظ فیزیکی یا هیجانی از والدین کناره گیری می کنند و حتی در مواردی علاقه ی خود را به والد خیانت کننده از دست میدهند و دچار مشکلات رفتاری در خانه و مدرسه می شوند. اعتماد به همسر خویش را از دست بدهند، در عین حال آنها ممکن است احساس فقدان هویت و عزت نفس و احساس بی اهمیت بودن برای همسر نیز در آنان به وجود آید. همسری که مورد خیانت واقع شده است ممکن است دائم در مورد فعالیتهای همسر خویش پرس و جو کند و به گفته های وی شک کند که وی به طور مخفیانه در حال ملاقات و گذران اوقات با و پس از افشای خیانت فرد احساس خجالت و از بین رفتن آبرو را تجربه می کند به دلیل اینکه خیانت زناشویی در نظر تمام افراد امری غیر اخلاقی است پس از افشای آن نظر دیگران نسبت به فرد تغییر میکند و این باعث می شود که دیگران فرد خیانت کننده را طرد کنند در نتیجه فرد خیانت کار احساس انزوا و تنهایی را لمس میکند و روابطش با دیگران با خصوص با دوستان و اقوام مختل می شود که این آسیب ها به نوبه ی خود موجب آسیب های روانی مانند احساس حقارت، نگرانی از آینده و افسردگی و... می شود. همچنین خیانت زناشویی تاثیرات نامطلوبی بر عملکرد شغلی فرد بر جای میگذارد.

آسیب هایی مانند بیماری جسمی، اختلال در تمرکز و حافظه، تنش و درگیری در خانواده، احساس تنهایی و طرد شدن که فرد در سایر ابعاد آسیب ها آن ها را تجربه کرده موجب می شود فرد نتواند وظایف شغلی خود را به خوبی انجام دهد که به جرو بحث با همکاران و احساس عدم تعلق به شغل منجر می شود. بر اساس تحقیقات و پژوهش ها افراد خیانت کننده و درگیر خیانت با مشکلات مالی هم روبرو می شوند بخصوص اگر سرانجام ازدواج آنها به طلاق و جدایی ختم شود. آخرین بعد آسیب های ناشی از خیانت زناشویی، آسیب های معنوی است که کمترین آسیب را داشته و آسیب هایی مانند عذاب وجدان و احساس گناه را شامل می شود خیانت زناشویی در زوجین باعث بروز احساس عذاب وجدان می شود فرد دائما از لحاظ اخلاقی با خود درگیر می شود و از انجام خیانت زناشویی پشیمانی و گناه می کند و به سرزنش خود و همسرش می پردازد به همین خاطر به رفتارهای جبرانی دست می زند تا شاید بتواند از این احساسات ناخوشایند رهایی یابد. در این خیانتها زنان در بعد آسیب های فردی بیشترین آسیب را تجربه می کنند به این معنا که زنان پس از خیانت از لحاظ جسمی و روانی آسیب های بیشتری را نسبت به مردان متحمل می شوند و احتمال ابتلای آنها به بیماری های اختلال روانی بیشتر از مردان است در حالی که مردان در سایر ابعاد دچار آسیب بیشتری می شوند و مواردی مانند از بین رفتن صمیمیت خانوادگی، طرد شدن، بی آبرویی و عذاب وجدان را تجربه می کنند همچنین زوجین که رضایت کمتری از زندگی داشته اند میزان آسیب فردی، خانوادگی، اجتماعی بیشتری را تجربه کرده اند شاید علت این امر را بتوانیم به این صورت بگوییم؛ زوجینی که رضایت کمی از زندگی زناشویی خود دارند همواره با مشکلاتی در روابط زناشویی خود روبرو هستند و هنگامی که خیانت

زناشویی در چنین خانواده هایی با رضایت کم اتفاق می افتد. موجب مشکلات و آسیب های بیشتری در روابط زوجین با یکدیگر، روابط آن ها با دیگران و همچنین بروز تشدید مشکلات جسمانی و روانی در زوجین می شود. بنابراین بیشترین آسیب ناشی از خیانت زناشویی مشکلات جسمانی و روان شناختی است در نتیجه این مشکلات نشان می دهد که خیانت یک بحران است و به تمامی مداخلات بحران از قبیل مداخلات پزشکی، روان درمانی و مشاوره نیاز دارد.^۱

خیانت آسیب های جبران ناپذیری دارد این آسیب ها تاثیر متقابلی بر یکدیگر دارند به گونه ای که آسیب در یک بعد می تواند منجر به آسیب در سایر ابعاد شود خیانت زناشویی یکی از عوامل بروز اختلالات روانی و رفتارهای پر خطر می گردد همچون افسردگی، اضطراب، اعتیاد، خودکشی، دیگر کشی و در نهایت طلاق است بنابراین نیازمند توجه علمی به ویژه در جهت پیشگیری و درمان است.^۲

پیامدهای خیانت

پیامدهای خیانت برای زوجین میتواند در برگیرنده عوامل زیر باشد :

۱. ختلال در عملکرد روزانه
۲. متوقف شدن فعالیتهای لذت بخش
۳. مشکلات بین فردی در روابط زناشویی
۴. کاهش عملکرد شخصی
۵. انزوای اجتماعی
۶. اختلال استرس پس از سانحه
۷. خشونت
۸. تغییر باورها
۹. تحت تأثیر قرار گرفتن عزت نفس زوج خیانت دیده
۱۰. هیجانهای منفی مانند شرم، خجالت، خشم، تحقیر، حسادت، تنفر، نا امنی
۱۱. رفتارهای ناکارآمد
۱۲. مختل شدن روال طبیعی زندگی
۱۳. تصمیم گیری عجولانه برای جدایی

۱ همان، ص ۹۴

۲ همان، ص ۹۶

۱۵. احساس رهایی و رضایت به ویژه برای زوجهایی که زندگی پر تنش داشتند و خیانت و

عهدشکنی تیر خالصی به زندگی آشفته و پر تعارض بوده است. به طور کلی، اثرات خیانت تأثیر قابل توجهی بر زوجها و خانواده ها دارد. اثرات آن میتواند در روابط هر دو طرف و نیز روابط خانوادگی و

شبکه حمایتی اجتماعی یکی از زوجین جریان داشته باشد.^۲

افرادی که همسر آنها مرتکب خیانت میشود احساس میکنند مورد ظلم واقع شده اند و نسبت به همسر خویش خشم پیدا میکنند. آنها ممکن است نسبت به خویش نیز به دلایلی دچار خشم شوند. احساس خجالت زدگی و شرم از این رویدادها نیز میتواند بر احساس خشم و ناراحتی بیفزاید و زوجین ممکن است

شخص ثالث است. به دلیل پرسش گری های مداوم و تلاش همسر درگیر برای توجیه رفتار خویش، ممکن است نوعی دور باطل شکل بگیرد، بدین ترتیب که همسر درگیر در روابط فرا زناشویی ممکن است از اینکه دائماً در مورد فعالیتهای خویش به همسر خود گزارش دهد احساس فشار کند و در سوی دیگر همسری که مورد خیانت واقع شده است ممکن است فعالیتهای طرف مقابل را مرتباً مورد قضاوت قرار دهد. این فرایند میتواند منجر به مشکلات بیشتر برای زوج شده و بر تعادل قدرت درون رابطه تأثیر بگذارد و برای شخصی که در رابطه با شخص سومی درگیر است نیز تأثیرات روانشناختی منفی از جمله احساس گناه و از دست دادن عزت نفس وجود دارد. این شخص ممکن است احساس کند که باید از همسر خویش در برابر آسیب های مرتبط با خیانت محافظت کند و در خیانت برای هر دو زوج برخی ترس های بالقوه میتوانند وجود داشته باشند. برملا شدن خیانت زوج را در موقعیتی قرار میدهد که اگر تصمیم به کار کردن بر روی رابطه خود بگیرند باید با پاره ای مسائل بغرنج مواجه شوند. در آخر، خیانت ممکن است عوارضی جسمانی به همراه داشته باشد. استرس حاد، بی قراری و خستگی از مقابله با این موارد ممکن است منجر به مشکلات مرتبط با سلامت جسم و روان برای هر دو طرف شود. افرون بر استرس، تهدید بالقوه ای مبنی بر این وجود دارد که همسر درگیر بیماری های مقایرتی را به رابطه اصلی وارد کرده باشد. برخی از بیماریها نظیر ایدز میتوانند به مشکلات مادام العمر منجر شوند و بر زندگی هر یک از زوجین و خانواده هایشان اثر جبران ناپذیری بگذارند.^۱

✱

^۲ زمانی زارچی، خیانت، کاوشی در دیدگا ها، عوامل و پیامدها، صص ۱۷۲-۱۷۳
^۱ همان

نتیجه گیری

پدیده ی خیانت زناشویی آسیب های جبران ناپذیری بر زوجین وارد می کند و باعث نابودی روح و روان زوجین و به تبع آن همه افراد خانواده میگردد. زیرا کفایت یکی از زوجین دچار این خیانت شود مسلماً آرامش روحی و جسمی اش از بین می رود و عدم این آرامش، امنیت روانی همسر خویش را به مخاطره می اندازد، در پی آن وقتی پدر و مادر خانواده آرامش کافی و وافی ندارند هرگز نمی توانند در ارتباط با فرزندانشان موفق باشند و خانواده ای سالم به جامعه تحویل دهند. بنابراین اگر فردی از ابتدا، آگاه به عواقب چنین خطای بزرگی باشد هرگز سمت خیانت نمی رود یا نهایتاً افراد کمتری به خیانت زناشویی دامن میزنند. در نتیجه طبق تحقیقات و بررسی خانواده هایی که دچار مشکلات نامبرده شده اند که هر کدام به نوبه ی خود دست به اقداماتی غیر عاقلانه زده اند، اگر به جای انتخاب راه های اشتباه با مشاوران خانواده صحبت می کردند یقیناً نتیجه ی بهتری خواهند داشت. بنابراین بهترین راه برای درمان چنین خانواده هایی، در وهله ی اول صبوری کردن و پس از آن مراجعه به مراکز مشاوره و زوج درمانیست تا امنیت روانی خانواده ی خویش را دوباره احیا کنند و جامعه ای سالمتر داشته باشیم. ان شاء الله

- ۱- جهانگیری، جلال، اخلاق کسب و کار، تهران، دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۹۴ه ش
- ۲- حیدری، ایرج، خانواده موفق و آسیب شناسی آن، همدان، سپهر دانش، چاپ اول، ۱۳۸۹ه ش
- ۳- راد، مسعود، معماری عشق پایدار در زندگی زناشویی، تهران، انتشارات برادری، چاپ دوم، ۱۳۹۰ه ش
- ۴- صالحی، بهار، دانشنامه جامع خانواده، بی جا، سمت، جلد ۱، ۱۳۹۷ه ش
- ۵- طاهری، کریم، روابط زناشویی، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۱ه ش
- ۶- علوی مقدم، محمد رضا، فرهنگ اصطلاحات روز، تهران، سمت، ۱۳۸۹ه ش
- ۷- عمید، حسن، فرهنگ فارسی، تهران، امیر کبیر، چاپ ۵، ۱۳۸۷ه ش
- ۸- فرمانفرمائی، رضا، مدیریت استراتژیک منابع انسانی، تهران، انتشارات صنعتی ایران، ۱۳۹۰ه ش
- ۹- معین، محمد حسین، فرهنگ معین، تهران، امیر کبیر، جلد ۲، چاپ ۵، ۱۳۸۸ه ش

مقالات

- ۱۰- سرمدی، یاسمین، احمدی، خدابخش، میزان آسیب های ناشی از خیانت زناشویی زوجین، خانواده پژوهی، شماره ۶۵، ۱۴۰۰ه ش
- ۱۱- صمدی کاشان، سحر، پورقناد، محدثه، زمانی زارچی، محمد صادق، خیانت زناشویی، رویش روانشناسی، شماره ۳۷، ۱۳۹۸ه ش
- ۱۲- سایت خانه
- ۱۳- سایت مهربد، گروه روانشناسی و روان پزشکی و زوج درمانی